

תחילת הלחימה בים במלחמת העצמאות: "תקוף את הכוח המצרי עם שני כרישים"

מאת: אורי (ברכמן) שילו

פעילותו ההתקפית של הצי המצרי החלה ב-2 ביוני 1948. כעבור יומיים, ב-4 ביוני, הבחינו ממשלטים הצופים אל חוף רצועת עזה בתנועת אניות. בידיעה, שהועברה למטה חיל הים ששכן במלון סן-רמו בתל-אביב, נאמר: "אנייה גדולה עם אסדות פלישה וכמה סירות עברו צפונה". לקדם את פניהן נשלחה אח"י אילת, לשעבר שוברת קרח בצי האמריקאי¹, שהורכבו עליה תותחי שדה מיושנים בעלי קליבר של 65 ו-75 מ"מ, אשר הייתה בסיוור שגרתי מצפון לחוף תל-אביב. כאשר התקרבה אח"י אילת למטרה התברר ש"האנייה האחת" אינה אלא שלוש אניות המתקדמות בטור: בראש אמירה פאזיה, אניית הובלה מזוינת עמוסת צבא, מאחוריה פולשת גדולה ובקצה השיירה כלי שיט הדומה לקורבטה. ברור היה שללא סיוע מטוסים אין לאילת סיכויים לבלום את המתקפה.

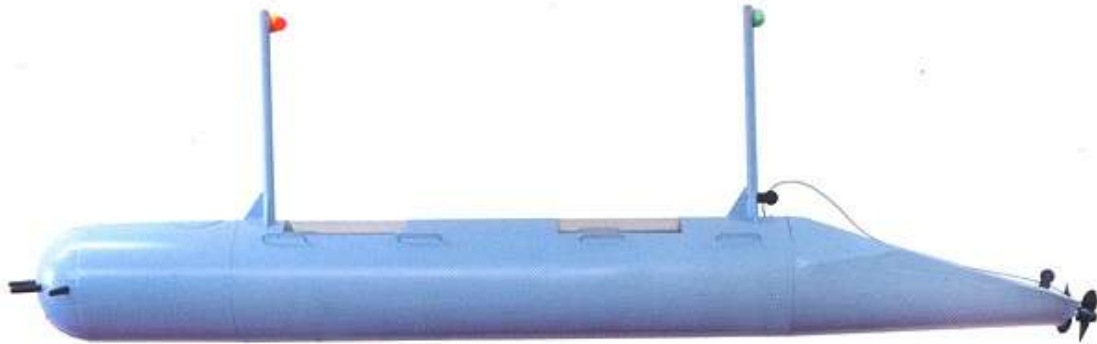
מאחר שהמטוסים עדיין לא יצאו ניתנה הוראה לאילת לחזור צפונה. כאשר הסתובבה אילת התקרבה אליה הקורבטה המצרית ופתחה עליה באש חזקה. אילת השיבה אש, אולם פגזיה התפוצצו בחצי הטווח. הקרב הימי לא היה שקול. אילת נפגעה מפגז שחדר לחדר המכונות - ואילו כל פגזי 20 המ"מ שנורו ממנה לא פגעו באניית האויב. שלושה מטוסים קלים הוזנקו לאזור וזרקו על האונייה המצרית חבילות חומרי נפץ. במהלך הקרב הוחלט להפעיל את הכריש, שהוחזר לתחיה שלושה ימים לאחר קום המדינה. הכריש היה פיתוח מקומי של טורפדו שנועד לשימוש נגד המשחתות הבריטיות שחסמו את חופי הארץ מפני ספינות מעפילים. הכריש היה פרי פיתוח של עוזי שרון, שהתגייס במסגרת גיוס השמיניות בסוף שנת 1946, לפלמ"ח. עוזי, בן קיבוץ גבעת השלושה ובוגר בית הספר המקצועי שליד הטכניון בחיפה, נודע בכישוריו הטכניים. עם גיוסו התבקש עוזי לספק פתרון טכני, שיאפשר שיגור מטעני חבלה למשחתות הבריטיות מרחוק, לטווח של מייל ימי (כ-1800 מטרים), והוא נשלח לקיבוץ מעוז חיים, שם החל בעבודת הפיתוח של דגם הכריש בשעות הלילה במסגריית הקיבוץ.²

הטורפדו שפותח היה בעל גוף גלילי עשוי מפח ברזל מגולגל ומרותך, בעל כושר נשיאה של 80 ק"ג חומר נפץ בחרטום. המנועים היו מתנעי מכונת (סטרטרים) שהוסבו לפעולה למשך זמן ארוך לצורך פעולה מתמשכת. את האנרגיה החשמלית סיפקו ארבעה מצברים של רכב. בשלב מתקדם של בניית הדגמים ביקש עוזי את עזרתו - שנינו היינו בני גבעת השלושה ולמדנו יחד בבית הספר המקצועי. תוך חודשיים הושלמה בניית שני כרישים. הניסויים הראשונים לבחינתם התקיימו בברכת הדגים של קיבוץ מעוז חיים. בהמשך הוחלט להעביר את הכרישים למחנה החבלה הימית של הפל"ם בשדות-ים-קיסריה לניסויים בים וכן לבנות סירה מהירה, שתיראה כסירת דייגים תמימה לנשיאת שני הכרישים משני צדדיה. פיתוח המערכת ארך ארבעה חודשים מרגע שהוחלט לפתחה.³

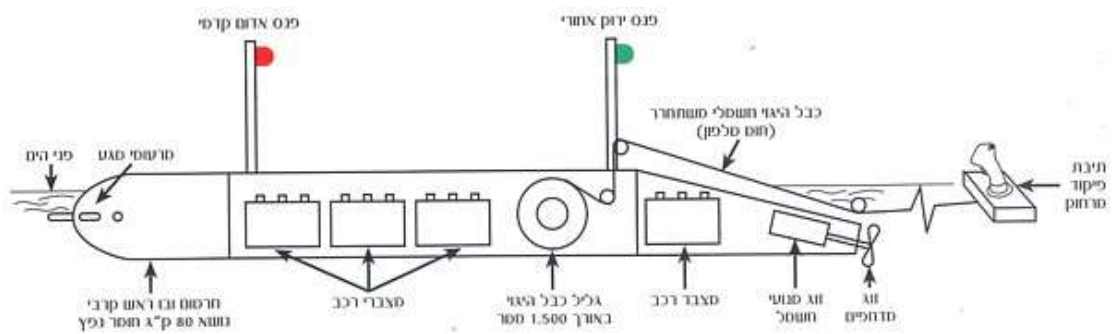
לאחר שהכרישים הועברו לקיסריה, החלו הניסויים בלילות. בניסויים שותפה גם החוליה הימית, וכמה מאנשיה החלו להתאמן בהפעלת הכריש. הכריש היה אמור להשתתף בפעולת חבלה שנועדה לפגוע במשחתת בריטית, לאחר שאניית המעפילים אקסודוס

נתפסה. בלילה המיועד הוטענו שני כרישים על הסירה והוכנו לפעולה. כל פיקוד הפלמ"ח הגיע לצפות במחזה.

בעוד הצוות מצפה לפקודת ביצוע, הופיע רץ רכוב על אופנוע ובידו הוראה מאת בן-גוריון לבטל את הפעולה, מחשש שתגרום לעימות חמור עם ממשלת בריטניה.⁴

5 דגם הכריש שהוכן ברפאל

6 חתך רוחב של הכריש

לקראת הפלישה של מדינות ערב, הוחלט להפעיל את הכריש במלחמה נגד הצי המצרי. הכנתו של הכריש לפעולה נגד אניות הצי המצרי הוטלה עלי, מאחר שעסקתי בהכנתו ובהפעלתו עוד בימי החוליה הימית. בשלב זה הייתי איש חיל רגלים, ושהיתי בחופשה בתל-אביב. בפקודת יגאל אלון, מפקד הפלמ"ח, הוצבתי לחיל הים. הסיבה לבחירתי הייתה פשוטה: כל מפעילי הכריש לשעבר שהו באזורי הקרבות. אני לא הייתי מוכן שלא לחזור מחופשתי לקרב, התנגדתי לבחירתי לתפקיד וסוכם כי אהיה מושאל לחיל הים לתקופה קצרה שבסיומה אחזור לחברי בשדה הקרב

התייצבתי בפני גרשון ז"ק, ולא כל כך הבנתי איך הוא, כאזרח, משתלב בתפקיד של מפקד חיל הים. במפקדה פגשתי את סמק ינאי, ששירת כקצין המבצעים, ושאלתי אותו מה רוצים ממני. הוא ענה בערך כך: "אם גרשון, שהיה מורה, יכול להיות מפקד חיל הים, אז אתה יכול לפקד על החוליה החדשה".

תוך זמן קצר רוכזו כמה אנשים ובהם איציק ברוקמן, אברום שטרן ויענקל'ה ריטוב. איציק ברוקמן היה מדריך בקורס הימאים של הפלי"ם ובעל תפקיד נוסף: הוא היה מופקד על סירה פתוחה בעלת מנוע חיצוני בן 80 כוחות סוס, שנקראה הפאלוקה הלבנה, ובה

העביר ציוד בין המעגנים. לאיציק ניתנה הוראה להצטרף אלי, ולרשותו הועמדה משאית כדי להביא בה את החלקים המפורקים של הכריש שהיו מוסתרים בסליק.

חלקי הכריש הובאו לכפר הערבי הנטוש שייח' מוניס שבתל-אביב (היום עומדת שם אוניברסיטת תל-אביב). היחידה החלה להתארגן, ואפילו צורפו אליה שומרים כדי להסתיר את פעילותה הסודית. חשמלאים ומסגרים הובאו כדי לסייע לנו לשפץ את הכלים שנרקבו בסליק. איש מהמצטרפים, חוץ ממני, לא עסק בכריש לפני כן.

קבלנו סירה בעלת מנוע אחד, כשניים-עשר מטרים אורכה, שנמצאה בנמל יפו אחרי כיבושו. למפקד הסירה מונה אברהם בוצר (ציטה), והיא הועברה לנמל תל-אביב. שם החלו למתקן אותה לצורך הובלת שני כרישים לעבר מטרות אויב. גם שם ניתן לסירה, פוזה, על שמו של מפקד הפלוגה שנהרג בהתקפה על נבי-סמואל. לאחר תקופה קצרה בשייח' מוניס, הוחלט להעביר את היחידה לנמל תל-אביב, מקום עגינתה של פוזה. עברנו לבניין שהיה סמוך לנמל וננטש לאחר ההפצה המצרית על תל-אביב. ביחידה הקטנה היו שישה לוחמים, חמישה טכנאים ומנהלה. התחלנו בניסויים ליליים והכריש חזר על כל משובות העבר: היה טובע לפתע, או שהיה מכה חזרה בדופן הסירה, ושאר צרות. הרמת הטורפדות לסיפון פוזה הייתה קשה ומסוכנת אף היא.

בעת האימונים הוזעקתי למטה חיל הים. מפקדי החיל עמדו על גג המלון וצפו באניות המלחמה המצריות שעמדו ללא תנועה במרחק כשבעה קילומטרים מהחוף. קבלתי פקודה לצאת עם פוזה ולתקוף את האניות בשני כרישים. כולנו היינו חיוורים, ההרגשה הייתה קשה. אמרתי להם שהכריש אינו מוכן עדיין להפעלה. התגובה לכך הייתה: "עשה מה שאתה יכול לעשות". חזרתי לנמל, הכנו את פוזה וקבלתי גם שני משגרי רקטות מסוג פיאט.

לוחמי הכריש יצאו לים, אבל לא הגיעו לכלל מגע עם האויב. מטה חיל האוויר הזעיק שלושה מטוסים שהיו ראויים לשימוש, והורה לטייסים להפציץ את הספינות המתקרבות לחופי תל-אביב, אשר החלו כבר בהפגזה. למרות האש החזקה שירו הספינות נגד המטוסים, פצצה אחת פגעה באחת האניות והאניות פנו דרומה והחלו בורחות לכוון רצועת עזה. אש האניות פגעה באחד המטוסים והוא נפל הימה. הטייס והתותחן נספו. האויב נסוג, ויחד עם כלי שייט אחרים ניסתה פוזה לאתר את הטייסים שאבדו בים.

מקורות:

"רפאל שלנו", גיליון 7 ניסן תשס"ו, אפריל 2006

מייק אלדר, סיפורו של הקומנדו הימי, ספרית מעריב 1993.

נתנאל לורך, קורות מלחמת העצמאות, מהדורה מעודכנת 1989.

¹ ב-1947 שירתה ב"צי" ההעפלה בשם 'מדינת היהודים'.

² רפאל שלנו, גיליון 7, ניסן תשס"ו, אפריל 2006

³ שם

⁴ שם

⁵ שם

⁶ שם